

Jakub Novotný; Psychiatrická léčebna v Kosmonosích v letech 1918 - 1949 (bakalářská práce, 2018, 93 stran)

Oponentský posudek

Jakub Novotný si pro svoji bakalářskou práci vybral nosné téma, které v sobě pěkně propojuje partikulární s obecným. Psychiatrická péče, od diagnózy přes mimosoudní rozhodování o izolaci a zbavení občanských práv až po často mnohaletou izolaci je právem jedním z velkých témat analýzy disciplinačních praktik modernity. Jakub Novotný si je těchto nejobecnějších aspektů tématu vědom a svůj výzkum zasazuje do příslušného kontextu. V úvodních kapitolách ukazuje, že psychiatrická péče není jen podoborem zdravotnictví a zdravotnické politiky, ale že úzce souvisí s diskurzivním určováním zdravého a nezdravého ve společnosti a také s právem jako nástrojem státní moci.

V částech věnovaných přímo léčebně v Kosmonosích, které následují po pasáži mapující institucionální rámec psychiatrie v evropském i českém/československém kontextu, autor postupuje od základní charakteristiky a načrtnutí vývoje přes podrobnější vhled do hospodaření ústavu i mezi jeho zaměstnance k vývoji početního stavu pacientů v jím sledovaném období. V každém z těchto tematických celků přitom naráží na zajímavé obecnější souvislosti. V prvních dvou (hospodaření a zaměstnanci) se jedná zejména o sociální aspekty, kdy se (vedle propastných rozdílů mezi platy lékařů a např. nekvalifikovaných sil) ukazuje, že v meziválečném Československu velká část pacientů nebyla schopna hradit tzv. ošetřovné (proplácené pojišťovnou jen první čtyři týdny); tito lidé byli zcela závislí na státu, případně na dobré vůli vedení zdravotnického zařízení, v němž se léčili. Autor bohužel tuto problematiku v práci nereflexuje systematicky (tj. jako součást otázky částečné absence sociálních práv v meziválečné ČSR)

Kapitola o „demografii“ ústavu vnáší do, v předchozích částech poněkud statického, obrazu (kdy je upřednostňován popis struktury před proměnami v čase), potřebnou dynamiku. Zde se rovněž čtenář dozvídá více k proměně funkce ústavu během druhé světové války, kdy se léčebna v Kosmonosích postupně stala institucí koncentrující zejména německy hovořící psychicky nemocné z českých zemí i z říše. Tito lidé zde podle plánů akce T4 měli být

postupně fyzicky likvidováni, k čemuž ovšem takto cíleně a systematicky nedošlo. Ústav byl ovšem koncem války i v prvních měsících po ní přeplněný, podfinancovaný a vyhladovělý, takže lidé umírali po stovkách. Zda měla některá úmrtí i jiné příčiny (než všeobecnou nouzi a nedostatečné kapacity) a nakolik byl tehdejší ředitel ochoten se na plánované akci „eutanazie“ podílet, není autorovi známo.

Největší slabinu práce autor sám pojmenovává hned v úvodních pasážích. Je jí omezení pramenného výzkumu na dokumenty týkající se samotné léčebny v Kosmonosích (fond Státní psychiatrická léčebna v Kosmonosích), které navíc v polovině 30. let prošly skartací. Prameny, které by zachycovaly širší kontext, případně Kosmonosy z celostátní či jiné širší perspektivy, autor nezkoumal. Z toho důvodu chybí propojení mezi tématem chodu samotného ústavu (jemuž je věnována větší část práce) a rolí psychiatrie v rámci státu a společnosti (které se rozebírá spíše v obecné poloze v úvodu). To je obzvláště citelné v pasážích, kde se autor věnuje proměnám ústavu za nacistické okupace. Zde informace o zamýšleném podílu na nacistické genocidní politice vůči mentálně postiženým čerpá převážně ze sekundární literatury (zejm. z prací Michala Šimůnka). Krom toho se v práci objevují drobné nesrovnalosti (jedná se spíše o detaily, např. když se na jednom místě píše, že v ústavu se neprodával ani nepodával alkohol, jinde zase, že pacienti, kteří pracovali, byli odměňováni např. pivem, jinde zase o pacientech z Moravy, Slovenska a Podkarpatské Rusi autor píše jako o cizích státních příslušnících...). Práce by také snesla ještě jednu jazykovou korekturu, byť se po této stránce řadí spíše k těm lepším.

Navzdory zmíněným slabinám se domnívám, že se jedná o studii, která nejen splňuje, ale v mnoha ohledech i překračuje nároky kladené na bakalářskou práci, proto ji rád doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnotit jako výbornou.

Praha, 11. června 2018

Matěj Spurný